

*citizenship education
on social inclusion*

HÅNDBOG FOR LÆRERE

Baggrundsoplysninger om og eksempler på
medborgerindsatser i skolerne

Co-funded by the Erasmus+
Programme of the European Union

KOLOFON

EU Cohesion: Håndbog for lærere

Denne håndbog understøtter EU Cohesion-undervisningsmaterialet for grundskoler og gymnasier om social inklusion med baggrundsinformation og eksempler på medborgerindsatser i skolerne.

FORFATTERE

Marcin Sklad

Mona Irrmischer

Eri Park

Inge Versteegt

Jantine Wignand

REDAKTØRER

Magda Rooze

Sander van Rooijen

UDVIKLET AF

Denne publikation er udarbejdet inden for rammerne af projektet "EU Cohesion", der giver pædagogiske metoder, som fremhæver tolerance, inklusion og aktivt medborgerskab. Projektaktiviteterne ledes af Arq Psychotrauma Expert Group (NL) med University College Roosevelt (NL), Quilliam Foundation (UK), Grundtvigs Højskole (DK), Elegast (BE), Sons and Daughters of the World (DK) og London Borough of Newham (UK) som projektpartnere.

EU Cohesion, 2020

www.cohesion.eu

Dette projekt er medfinansieret af Europa-Kommissionens program Erasmus+. Denne publikation afspejler kun forfatterens synspunkter, og Europa-Kommissionen kan ikke holdes ansvarlig for anvendelsen af de oplysninger, der er indeholdt deri.

Co-funded by the Erasmus+
Programme of the European Union

INDHOLDSFORTEGNELSE

INTRODUKTION	5
POST-ITS OG MARKERINGER	5
STIGNING I RADIKALISERING OG RELEVANS	6
ARGUMENTER FOR UNIVERSELLE INDSATSER	7
SKOLEN SOM ET PRIMÆRT FOREBYGGELSESSTED	7
Skolers promovering af demokratiske værdier og adfærd	8
Tilskyndelse til positive relationer på tværs af grupper i kulturelt modsætningsfyldte samfund for at mindske fjendtlige stereotype opfattelser af andre	8
Uddannelse som et middel til radikaliseringsforebyggelse ved at øge handlekraften og tiltroen til egne politiske evner	8
Skoler kan styrke kognitive kompetencer til opbygning af modstandsdygtighed over for radikalisering ..	9
Skoler kan fremme en sund identitetsudvikling	9
KONKLUSION	9
IDENTITET	10
HVAD ER IDENTITETSUDVIKLING, OG HVORFOR ER DET VIGTIGT?	10
FORSTÅELSE AF HVORDAN IDENTITETSRISER ER RELATERET TIL RADIKALISERING	12
INDSATSER: FORBEDRING AF IDENTITETSUDVIKLING UNDER UDDANNELSEN	12
Indsats #1: Tilskyndelse til udforskning af identitet	14
Indsats #2: Udvikling af positiv identitet	14
Indsats #3: Mindskning af opfattede og faktiske konflikter på tværs af grupper	15
Indsats #4: Mindskning af implicit eller eksplicit diskrimination	17
Indsats #5: Understøttelse af positiv bikulturel identitetsudvikling	18
Indsats #6: Styrkelse af flere identiteter, der overgår nationalitet	18
KONKLUSION	19
YDERLIGERE LÆSNING?	19
FÆRDIGHEDER I PERSPEKTIVTAGNING OG KONFLIKTLØSNING	20
HVAD ER PERSPEKTIVTAGNING, OG HVORFOR ER DET VIGTIGT?	20

Sociale kategoriseringsmekanismer	20
Bekræftelsesbias (eller snæversyn).....	21
Effekten af følelser på holdninger	21
Gruppeforpligtelser	21
PERSPEKTIVTAGNING OG DENS FORBINDELSE TIL RADIKALISERING	21
INDSATSER: ØGNING AF INDFØLINGSEVNE, PERSPEKTIVTAGNING OG KONFLIKTLØSNING.....	22
Indsats #1: Perspektiv og indfølingsevne integreret i det almindelige skoleprogram	23
Indsats #2: Øvelse i perspektivtagning.....	23
Indsats #3: EksPLICIT perspektivtagning på tværs af grupper.....	23
Indsats #4: Tolerance som mindstekrav	24
KONKLUSION.....	24
YDERLIGERE LÆSNING?	24
TILTRO TIL EGNE POLITISKE EVNER OG POLITISK MYNDIGGØRELSE.....	25
HVAD ER TILTRO TIL EGNE (POLITISKE) EVNER?	25
TILTRO TIL EGNE POLITISKE EVNER I FORBINDELSE MED RADIKALISERING.....	26
STYRKELSE AF TILTROEN TIL EGNE POLITISKE EVNER I SKOLEN.....	26
UNDERVISNING I MEDBORGERSKAB.....	27
UNDERVISNING I FRED.....	28
Konstruktiv kontrovers.....	28
Konfliktløsning:.....	28
Mægling blandt jævnaldrende:.....	29
KONKLUSION.....	29
YDERLIGERE LÆSNING?	29
FREMME AF MODSTANDSDYGTIGHED GENNEM MINDFULNESS.....	30
HVAD ER DE UNDERLIGGENDE MEKANISMER, OG HVORDAN FUNGERER MINDFULNESS?	30
Bevidsthed, opmærksomhed og ændringer i hjernefunktionen.....	30
Medfølelse.....	31
HVILKE SÅRBARHEDER ØGER RISIKOEN FOR RADIKALISERING?	31
Negativ sindsstemning og følelsesmæssig sårbarhed	31

Lav selvregulering og risikoadfærd.....	31
Selvværd og identitetskrise.....	32
Moralsk frakobling og manglende indfølingsevne.....	32
INDSATSER: MINDFULNESS I SKOLEN.....	33
Effekt på negativ sindsstemning og følelsesmæssig sårbarhed.....	33
Effekt på selvregulering og risikoadfærd.....	33
Effekt på selvværd og identitet.....	33
Effekt på moralsk frakobling og manglende indfølingsevne.....	34
KONKLUSION.....	34
YDERLIGERE LÆSNING?	34

INTRODUKTION

Som lærer har du en vigtig plads i mange unge menneskers liv – børn og unge, som udvikler sig følelsesmæssigt, intellektuelt og socialt. Denne håndbog støtter dig i denne rolle. Ved at give indsigt i radikaliseringsprocesserne og deres underliggende årsager har du mulighed for at påvirke elevernes udvikling positivt. Som et produkt af det europæiske Cohesion-projekt tilbyder håndbogen yderligere oplysninger om undervisningsmaterialerne til grundskoler (IMIND) og gymnasier (UCARE). Begge materialer kan findes på projektets websted: www.cohesion.eu. Kapitlerne i håndbogen for lærere udforsker de samme emner og temaer som undervisningsmaterialet, og giver dig baggrundsoplysninger og en dybere forståelse af emnerne, (eventuelle) problemstillinger eller problemer og mulige reaktioner på sådanne situationer.

POST-ITS OG MARKERINGER

Håndbogen for lærere er udviklet til at være en støtte og ikke en byrde for lærere. Har du ikke tid til at læse hele kapitlet? Du kan nøjes med at skimme teksten for gule post-its og finde de afsnit, der er mest relevante for dig. I håndbogen finder du disse post-its, der indeholder en opsummering af det foregående afsnit eller en forklaring af nøglebegreber. Vigtige definitioner eller elementer bliver desuden **markeret med fed** i hovedteksten. UCARE-øvelser og -aktiviteter, som svarer til de temaer, der er omtalt i håndbogen, er anført i et farvet felt.

STIGNING I RADIKALISERING OG RELEVANS

Selv om de europæiske lande uden tvivl er mindre berørt af voldelig ekstremisme og terror end andre dele af verden, er truslen til stede (og stigende) i Europa. Europa har tidligere oplevet mange angreb fra ekstremistiske grupper. Siden terrorangrebet den 11. september har truslen om islamisk religionsbaseret terrorisme vundet betydeligt øget fodfæste. Mens størstedelen af de terrorhandlinger, der begås i Europa, stadig er inspireret af etnisk-nationalistiske og separatistiske ideologier (se figur 1), er næsten alle indberettede dødsfald og tilskadekomne resultatet af jihad-terrorangreb. Islamistiske ekstremisters angreb er på grund af deres brutalitet og vilkårlige drab de mest fremtrædende i medierne. Ikke desto mindre er politisk inspireret **voldelig ekstremisme** også stigende. Mens venstreekstremisme fortsat er den tredje mest almindelige inspiration til terrorhandlinger i Europa, er den voldelige højreekstremisme også stigende.

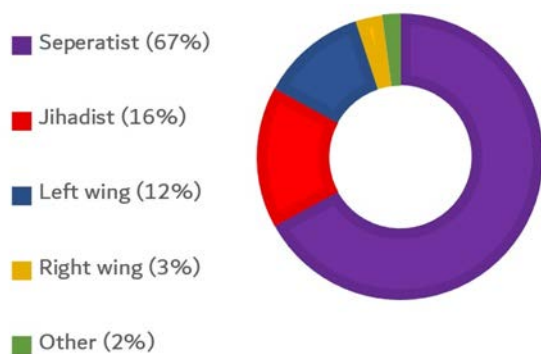

Figure 1: Attempted terrorist acts in 2017 (Europol:2018)

I 2015 lagde Europarådet mere vægt på forebyggende aktiviteter og opfordrede til konkrete tiltag i den offentlige sektor, og pegede i den forbindelse eksplicit på skoler. Med konkrete tiltag forestiller Rådet sig: at indføre en **kompetenceramme for demokratisk kultur**, som indebærer "nøglekompetencer for demokratisk kultur til brug i skolernes læreplaner, der beskriver værdier, holdninger, færdigheder, viden og kritisk forståelse, som elever på forskellige niveauer i det formelle uddannelsessystem skal have for at være demokratiske, aktive og ansvarlige borgere"; retningslinjer for beskyttelse og fremme af menneskerettigheder i kulturelt mangfoldige samfund til opbygning af inkluderende samfund; og at undervise i religioner og ikke-religiøse verdenssyn som en modfortælling til misbrug af religion og skabe demokratiske skoler som sikre områder for alle.

Europarådet påpeger uddannelsens rolle i den "bløde" ende af forebyggelsen, og forestiller sig, at uddannelse indgår i den primære forebyggelse ved at styrke de universelle kompetencer. Dette skaber modstandsdygtighed over for potentielle risikofaktorer og over at blive udsat for rekruttering, før de unge engagerer sig i radikaliseringsprocessen.

ARGUMENTER FOR UNIVERSELLE INDSATSER

De individer, der engagerer sig i ideologisk inspireret vold, har meget forskelligartede baggrunde, og ligeledes er de veje, de tager, og de idéer, de blev udsat for og påvirket af, også forskelligartede. Personer fortolker hændelser på mange forskellige måder, og kan bruge både energi og kreativitet på at fortolke dem på en bestemt måde, når det passer til deres psykologiske behov. Derfor er det en meget begrænset tilgang at forsøge at forhindre radikaliserings ved at finde og håndtere en enkelt bagvedliggende årsag eller det mest almindelige forløb.

På grund af mangfoldigheden af veje og manglen på en enkelt model med forudseende effekt til at identificere de individer, der er på vejen til radikaliserings, er der intet andet alternativ end at bruge en universel, primær forebyggelsestilgang: opbygning af modstandsdygtighed over for et bredt spektrum af faktorer, der gør radikaliserings lettere. Det er en tilgang, der er kendt fra folkesundhedsområdet.

SKOLEN SOM ET PRIMÆRT FOREBYGGELSESTED

Det understreges nu, at skoler i højere grad skal anerkendes som et sted, hvor radikaliserings kan forebygges: "Forebyggelse [...] kræver et yderligere fokus, nemlig på socialiserings- og

uddannelsesmiljøet" (Pels & Ruyter: 2012). Uddannelsesinstitutioner anerkender deres uddannelsesrolle i forebyggelsen af radikaliserings. Alligevel er lærerne ikke altid villige til at engagere sig i en primær forebyggelse af radikaliserings, da "pædagoger løber tør for uddannelsesmæssige muligheder for at påvirke unges adfærd og idéer" (Sieckelinck, Kaulingfreks & De Winter: 2015). Derfor har de brug for undervisningsværktøjer, f.eks. undervisnings- og vejledningsmateriale, læreplaner og retningslinjer. Dette materiales effektivitet skal være **evidensbaseret**. Der er mange mulige måder, hvorpå lærere kan forebygge radikaliserings. Blandt de vigtigste er: (i) at fremme kognitive kompetencer såsom kritisk tænkning, (ii) at promovere demokratiske værdier, effektivitet og adfærd, (iii) at tilskynde til positive relationer på tværs af grupper i kulturelt modsætningsfyldte samfund, (iv) at reducere fjendtlige stereotype opfattelser af medlemmer af andre sociale grupper, og (v) at tilskynde til en sund udvikling af deres elevers selvopfattelse og identitet. I de næste par afsnit vil vi med flere detaljer redegøre for disse muligheder.

Hvad kan lærerne gøre, for at deres elever bliver mere modstandsdygtige over for radikaliserings?

Undervise i kognitive kompetencer såsom kritisk tænkning

- Fremme demokratiske værdier, effektivitet og adfærd
- Tilskynde til positive relationer på tværs af grupper
- Reducere fjendtlige stereotype opfattelser af medlemmer af andre sociale grupper
- Tilskynde til en sund udvikling af deres elevers selvopfattelse og identitet

Skolers promovning af demokratiske værdier og adfærd

Uddannelseseksperter påpeger, at skoler, især i de tidlige stadier af radikaliseringsprocessen, kan bidrage betydeligt til at gøre samfundet mere sikkert, da skolemiljøet giver mulighed for at være opmærksom på problemer, der plager unge mennesker. Lærere er unikt positioneret til at forebygge radikalisering, fordi de har mulighed for at blive **moralske rollemodeller** for eleverne. Som rollemodeller kan de promovere visse værdier ved at demonstrere deres tilknytning til disse værdier i deres handlinger. Det kan f.eks. være ved at tage en **demokratisk undervisningsstil** til sig.

Tilskyndelse til positive relationer på tværs af grupper i kulturelt modsætningsfyldte samfund for at mindske fjendtlige stereotype opfattelser af andre

Multietniske skoler bør fremme en inkluderende tilgang, herunder samvirkende læring, og skabe en fornemmelse af "skolen som et fællesskab". Mens etnisk modsætningsfyldte skoler udgør en fantastisk mulighed for at mindske fordomme og fjendtlighed på tværs af grupper, kan de også udgøre en trussel, hvis der ikke tages højde for mangfoldighed. Effekten af **negativ kontakt** er stærkere end **positiv kontakt**. Der bør være ekstra opmærksomhed på at styre kontakten mellem grupper i kulturelt modsætningsfyldte skoler for at fremme positiv kontakt på tværs af grupper og forebygge negativ kontakt.

Uddannelse som et middel til radikaliseringsforebyggelse ved at øge handlekraften og tiltroen til egne politiske evner

Vi skal give de unge mennesker en forståelse af, hvordan de organiserer kampagner og påvirker deres verdener på en ikke-voldelig og demokratisk måde. Elever, der får ansvar og beslutningskompetence i deres skolemæssige sammenhæng, udvikler også en **fornemmelse af handlekraft og tiltro til egne færdigheder**, samt at de har magten til at ændre status quo.

Skoler kan styrke kognitive kompetencer til opbygning af modstandsdygtighed over for radikalisering

Uddannelse er den bedst mulige modgift mod radikalisering, og specifikke former for uddannelse af borgere er vigtige for at øge et individs modstandsdygtighed. Det anbefales at tage fat på fire sager:

- At bekæmpe bekræftelsesbias
- At forbedre færdigheder i perspektivtagning
- At fremme aktiv åbenhed
- At fremme forsinket beslutningstagning

Målet er ikke, at eleverne skal acceptere alle synspunkter som lige gyldige, men at indse, at der er alternative perspektiver.

Skoler kan fremme en sund identitetsudvikling

Ungdommen er den periode i livet, hvor spørgsmål om identitet og det at passe ind føles som de mest vigtige. Lavt selvværd og at føle sig ydmyget er relateret til aggressiv adfærd. Desværre oplever unge mennesker, især fra minoritetsbaggrunde, ofte ydmygelser. Som institutioner, der har til opgave at fremme

unges udvikling, befinder skoler sig i en ideel position til at hjælpe unge med på en sikker måde at udforske, hvem de er, og hjælpe dem med at **udvikle en positiv identitet** og ikke føle sig ydmyget, fordi de er, hvem de er.

KONKLUSION

Det kan siges, at radikaliseringsforebyggelse ved hjælp af primær forebyggelse og opbygning af modstandsdygtighed over for radikalisering i den almindelige befolkning er langt mindre kontroversiel end målrettede indsatser mod individer, der anses for at være udsat. Skolerne befinder sig i en ideel position til at udfylde en central rolle i dette – ikke kun fordi unge mennesker i denne vigtige alder tilbringer masser af tid i skolen, men også fordi mange af aktiviteterne allerede ligger inden for skolernes opgave og formål. Det omfatter idealer som: at skabe et sikkert miljø, hvor alle unge mennesker kan udvikle sig til deres fulde potentiale uden frygt for at blive diskrimineret eller ydmyget, og udforske hvem de er; at forberede de næste generationer til aktivt og positivt at bidrage til det demokratiske samfund; og at fremme den kritiske tænkningens kognitive færdigheder.

IDENTITET

I dette kapitel undersøger vi, hvordan og hvorfor identitet er vigtig for lærere, som forsøger at fremme modstandsdygtighed over for radikalisering blandt deres elever. Efter nogle korte overvejelser vedrørende identitet og udvikling i ungdomsårene vil kapitlet kaste lys over forholdet mellem unge, der kæmper med identitetsproblemer og et klarsyn i forhold til at slutte sig til ekstremistiske grupper eller radikale ideologier. Vigtigst af alt overvejer vi, hvordan uddannelsesinstitutioner og deres lærere kan understøtte en positiv identitetsudvikling i unge for at beskytte dem mod denne proces. Dette kapitel vil føre dig gennem disse tre emner trin for trin. Når du har læst kapitlet, vil du kunne:

- Forstå og forklare identitetsbegrebet
- Forbinde identitetsudvikling med (eventuel) radikalisering
- Fremme positiv identitetsudvikling på din skole

HVAD ER IDENTITETSUDVIKLING, OG HVORFOR ER DET VIGTIGT?

Der henvises ofte til identitet med det enkle spørgsmål: *Hvem er jeg?* Selv om det rigtigt nok er den helt basale tilgang til begrebet, er der meget mere i det. Identitet er et vigtigt aspekt af elevernes personlige udvikling, som påvirker deres mentale sundhed, uddannelsesmæssige resultater og færdigheder som borger. Identitet omfatter definerings- og selv-defineringsaspekter. Personer definerer sig selv gennem egenskaber, der er forbundet med hvem de er, hvordan de ser ud, hvilke grupper

de tilhører, og på hvilke måder de står i modsætning til en "anden".

IDENTITET:

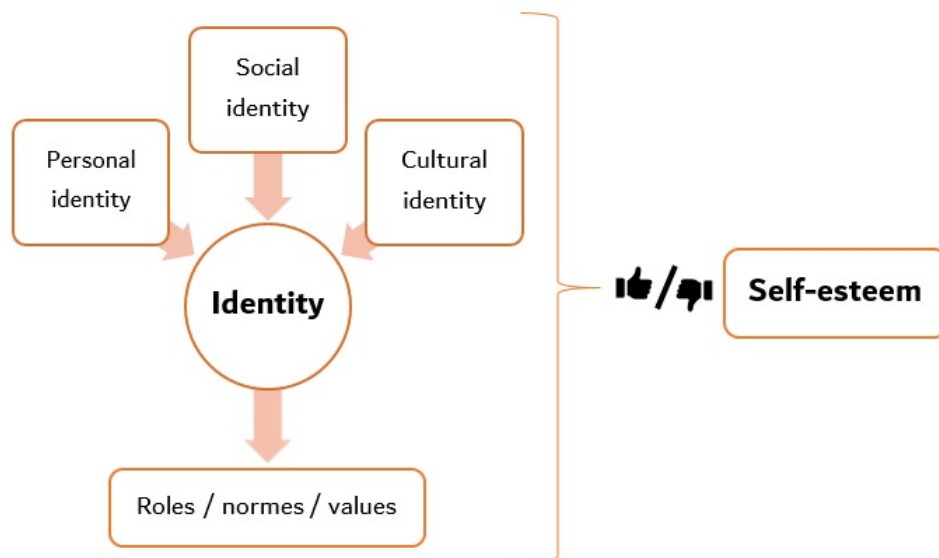
- Beskriver dig som individ
- Giver dig mulighed for at relatere til andre
- Kan (og vil) ændre sig over tid som følge af personlig udvikling og social indflydelse.

Identitet er også tæt forbundet med begrebet **selvværd**, der defineres som en individuel og personligt betydningsfuld fornemmelse af ens værd. Med andre ord: hvor meget værdsætter du din egen identitet? Identitet beskriver dig som individ, giver dig mulighed for at relatere til andre og kan ændre sig over tid som følge af personlig udvikling og social indflydelse.

Identitet udgøres af flere forbundne aspekter – personlig, social og kulturel identitet. **Personlig identitet** kan ses som individets forståelse af sig selv som individ, hvad angår karakter, evner og fysisk fremtoning. **Social identitet** repræsenterer ens sociale identifikationer med forskellige sociale grupper, som man tilhører,

som f.eks. personer med samme profession eller tilhængere af den samme sportsklub. Social identitetsteori indebærer tilbøjeligheden til at tilskrive ens egen gruppe positive egenskaber i modsætning til grupper, som man ikke tilhører.

Kulturel identitet er tæt forbundet med begreber fra social identitet, men fokuserer på kulturelle værdier og normer, der er forbundet med ens egen gruppekultur. Kulturel identitet bestemmes ofte af demografiske karakteristika, f.eks. nationalitet, etnicitet, race eller religion. De værdier og overbevisninger, skikke og sociale normer, som folk har inden for deres etniske gruppe, nation eller religion, udgør deres kulturelle identitet.

Figur 2: Identitet og selvværd

FORSTÅELSE AF HVORDAN IDENTITETSRISER ER RELATERET TIL RADIKALISERING

I løbet af ungdomsårene bliver udviklingen af en følelse af "hvem er jeg" det allervigtigste. Biologiske ændringer samt ændringer i det sociale miljø stiller nye krav, men giver også nye muligheder og stimulerer behovet for selvopdagelse. Det ledsages ofte af **rolleforvirring**. Hvilke idéer, adfærdsregler og krav fra sociale grupper tilslutter jeg mig? Hvad skal du f.eks. gøre, når du får tilbudt en cigaret? "Er jeg en god datter/søn og afviser den? Eller er jeg en cool ven og tager mit første hiv?". Identiteten udvikles gennem udforskningen af disse muligheder for personlig forpligtelse og mulighedernes sociale konsekvenser. I ungdommen skal individet først finde ud af, hvem det er, hvilken adfærd der er hensigtsmæssig og konstruktiv, og hvilke sociale roller der vil give det mulighed for at udvikle sociale forbindelser og personlig udvikling. Mens nogle unge hurtigt bevæger sig gennem stadierne i identitetsudviklingen og løser de dertilhørende konflikter, er andre låst fast i en fase, hvor de ikke har nogen idé om, hvem de er, eller hvad de skal gøre.

En radikal bevægelse tilbyder en løsning til unge mennesker, der føler sig fastlåste i rolleforvirring: Den giver individet svar på identitetsspørgsmål ved at give angiveligt hensigtsmæssige adfærdsregler og strenge retningslinjer samt sociale forbindelser.

Et lavt selvværd og en usikker personlig identitet nærer behovet for at udvikle tvangsmæssige forbindelser med grupper. Negative følelser om en selv danner ofte grundlaget for udviklingen af radikale tanker. Den manglende betydning og succes i livet, som mange radikale individer har følt på grund af personlige tilbageslag og nederlag, bliver erstattet af en følelse af heltemod og formål, når de engagerer sig i radikale handlinger, der har til hensigt at ændre en gruppes skæbne. Ekstremisme skaber narrativer, der fremmer stereotyper, opfattelsen af modstand og konflikter mellem egengruppe og fremmedgruppe. Hver enkelt af disse elementer muliggør en stærk følelse af gruppeloyalitet, kammeratskab og venskab. På det kulturelle niveau baner nogle af gruppens egenskaber vejen for ekstremisme såsom fundamentalisme, absolutisme, kollektivism, familiaritet, "os mod dem"-polariseringer og afvigelser fra fremmedgruppen.

INDSATSER: FORBEDRING AF IDENTITETSUDVIKLING UNDER UDDANNELSEN

Når nu ved vi mere om identitet og dens rolle i radikaliseringsprocessen, kan vi se på uddannelsesindsatser, der fremmer modstandsdygtighed over for denne proces. Skoler er et naturligt sted at have kontakt med sine jævnaldrende, som har en stor indflydelse på unges identitet. Skolerne kan være med til at forme karakteren af denne kontakt ved at skabe samarbejds- eller konkurrencemuligheder. Lærerne kan inspirere

eleverne til at udvikle nye sider af, hvem de er, og/eller fungere som positive rollemodeller.

Skolerne kan påvirke mængden af interkulturel kontakt gennem deres politik og læreplaner, f.eks. med aktiviteter såsom kontakter på tværs af skoler, skoleudflugter og rejser til udlandet. De kan håndtere udviklingen af personlig identitet ved at medtage udsigten til forandring og forbedring. Uddannelsesinstitutioner kan hjælpe deres elever med at overvinde frygten for utilstrækkelighed, som skyldes personlige egenskaber, og udvikle en positiv identitet.

Skoler og lærere er i stand til at hjælpe unge med at udforske forskellige identiteter, opbygge komplekse, stærke og positive identiteter og arbejde med dominerende identiteter for at reducere konflikter og diskrimination på tværs af grupper. De bestræber sig på at skabe trygge miljøer, hvor alle elever er i stand til at udvikle positive identiteter, uanset deres socioøkonomiske eller kulturelle baggrund, ved at rammesætte klare etiske adfærdsregler og sikre interferensbehandling i så vid udstrækning som muligt. Et allestedsnærværende koncept er begrebet handlekraft: Unge mennesker har et valg, når det kommer til deres identitet. De kan beslutte, hvilke sider af den der er de vigtigste, og hvilke der bare er overfladiske – underviserne kan hjælpe de unge med at erkende det og træffe det bedste valg. Der er masser af muligheder for lærere, som ønsker at lette deres studerendes identitetsudvikling. De kan starte med eksplicite aktiviteter, hvor eleverne udforsker deres styrker eller forskellige sider af deres identitet, identitetsindsatser

gennem narrativer, der styrker deres selvværd og psykiske velvære ved at lade dem reflektere over, hvem de var, og hvordan de vokser, og videre til indsatser vedrørende rekategorisering, der har til formål at overbevise eleverne om at opfatte sig selv som medlemmer af samfund, der bygger bro over etniske og kulturelle kløfter: f.eks. skolesamfundet eller indsatser, der udvider grænserne for "vi" gennem perspektivtagning om "at være en outsider".

På alle identitetsniveauer – det personlige, sociale og kulturelle – kan vi finde fungerende pædagogiske indsatser. Følgende seks indsatser har alle fokus på et af disse tre niveauer. De forklarer, hvorfor en bestemt indsats er værdsat, og giver dig forslag til, hvad du kan gøre, og hvad du skal undgå i dit klasseværelse. Når UCARE omfatter øvelser, der tydeligt dækker det diskuterende tema eller emne, angives de med afsnittene.

Indsatsaktiviteter:

- Elever, der udforsker deres styrker
- Elever, der udforsker flere sider af deres identitet
- Narrativ identitet
- Rekategorisering
- Udvidelse af grænserne for "vi" gennem perspektivtagning om "at være en outsider"

Indsats #1: Tilskyndelse til udforskning af identitet

Idéen om en dynamisk og foranderlig identitet er vigtig, når lærere vil hjælpe eleverne med at vokse som personer. Elevers handlekraft til at skabe deres egen identitet bør ikke afvises på trods af strukturelle samfundsmæssige faktorer som familieopvækst eller kulturelle normer, der påvirker de unges identitet. Handlekraft omfatter evnen til at træffe kvalificerede valg og dermed ændre udfaldet af personlige situationer.

Identitetsskabende aktiviteter passer ikke kun ind i samfundsfag eller religionsundervisning. Alle fag gør det muligt for læreren at lade eleverne engagere sig aktivt i læreplanens fagindhold for at blive en person, der forstår sig selv og kan træffe kvalificerede identitetsvalg. Geografilærere kan f.eks. introducere spørgsmål om steder i verden, som har en personlig betydning for en elev. Matematiklærere kan understrege vigtigheden af matematik i elevernes personlige liv. Den kan f.eks. være sociale medier, som er afhængige af algoritmer, der tilpasser reklamer ved "at lære", hvem brugeren er. Sproglærere kan introducere eleverne for bøger, der handler om menneskelige oplevelser, som er en kilde til refleksion. I alle disse eksempler fremprovokeres og udvikles elevernes identitet i forhold til personlige meninger, erfaring, viden om sig selv i forhold til andre, og sociale kompetencer.

UCARE tilbyder "Jeg er..."-øvelsen til dette. Formålet med denne øvelse er at gøre deltagerne klar over, at 1) deres identitet består af mere end én rolle, og 2), at forskellige roller kan gå hånd i hånd med forskellige forpligtelser, regler og forventninger, der er forbundet med dem.

UCARE-øvelser:

 Workshop 1, A1a: *Jeg er...*

Indsats #1 (personligt niveau)

At hjælpe unge mennesker med at overvinde identitetsspredning ved at tilskynde til udviklingen af en meningsfuld narrativ identitet eller personlig biografi. Det mindsker det tidsrum, hvor unge mennesker føler sig fanget i rolleforvirring.

Indsats #2: Udvikling af positiv identitet

Ud over at tilskynde til identitetsudforskning kan lærere spille en afgørende rolle i forhold til at støtte unge mennesker i at udvikle en positiv identitet. I sin enkleste form kan denne metode udføres med klasseaktiviteter, hvor børn beskæftiger sig med at identificere deres egne såvel som deres jævnaldrendes styrker. Eksempler på aktiviteter med manuskript af denne type kan f.eks. findes i BOUNCE-

værktøjer til modstandsdygtighed, der distribueres af Salto Youth (se Yderligere læsning, s. 19).

Positiv identitet og selvopfattelse kan fremmes af mange aspekter, og ikke kun af skolemiljøet. Det at bruge sit sind eller krop i kunst og sport kan f.eks. nemt ses som former for selvudfoldelse, og det kan også praktiseres uden for skolen. Akademiske emner kan have en tilsvarende virkning. Eleverne identificerer sig selv baseret på deres tilhørsforhold til og uddannelsesmæssige valg mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora – "er jeg som person en *alfa* eller en *beta*"? Når eleven lærer om færdigheder og talenter i direkte forbindelse med identitet såsom akademiske eller kunstneriske færdigheder eller sport, får eleven helt naturligt øje på, at der findes mange sider af, hvem han eller hun kan være.

Det er ikke uden udfordringer at opnå en positiv identitet i forbindelse med akademiske, sportslige, kunstneriske eller endda professionelle roller. Disse områder omfatter ofte konkurrence og sociale sammenligninger, hvor dygtighed forbindes med berømmelse, og succes og anerkendelse er forbeholdt nogle få heldige, mens det for de fleste er uopnåeligt. Derfor bør samarbejde og personlig vækst fremstilles som lige så gode pædagogiske mål som "at vinde" eller at være den bedste. I forbindelse med identitetsopgaver skal deltageres psykologiske tryghed garanteres. Desuden er klare forventninger, øvelsens mål

samt træning eller eksempler nødvendige for at gøre det muligt for alle elever at afslutte og forstå opgaverne.

IMIND-øvelser:

 Workshop 2, A1: *Du er en superhelt!*

Indsats #2 (personligt niveau)

Tilskyndelse til en tryk følelse af identitet, selvværd og betydning blandt alle elever. Det mindsker eventuelle subjektive tab og frustrationer, accept af vold i forbindelse med at forsvare en ideologi og i sidste ende tiltrækning til ekstremistiske organisationer, der tilbyder en form for mening.

Indsats #3: Mindskning af opfattede og faktiske konflikter på tværs af grupper

Opfordring af medlemmer af opdelte grupper til at føle, at de tilhører én fælles social enhed, kan mindske forudindtagethed og fordomme på tværs af grupper. Opfattelsen af en fælles gruppeidentitet kan f.eks. simuleres ved at give eleverne opgaver, der skal laves i grupper, og kalde eleverne for teammedlemmer i stedet for konkurrenter. Hvis eleverne opfordres til at hjælpe og stole på hinanden, viser de større forståelse for andre, selvom de er en del af forskellige grupper.

Offentlig uddannelse står over for opgaven med at få alle elever til at se deres klassekammerater som medlemmer af samme egengruppe: menneskeheden. På denne måde bliver individer i stand til at overvinde en skelnen mellem grupper af samfundsklasser og race og mindske de sociale spændinger.

Vellykkede interkulturelle pædagogiske indsatser mindsker stereotyper samt opfattede og faktiske konflikter på tværs af grupper. Når eleverne udforsker sider, der anses for at være vigtige for deres egen kulturelle identitet, og sammenligner dem med, hvordan de bliver opfattet og fortolket af andre, fører det ikke kun forbedrede interkulturelle sociale kompetencer. En anden lignende type af indsatsen er at indføre en læreplan for undervisning på tværs af religioner. Effekten på positive holdninger efter tværreligiøs undervisning er endnu stærkere i klasser, hvor børnene har forskellige trosretninger.

Indsats #3 (socialt niveau)

Mindskning af opfattede og faktiske konflikter på tværs af grupper blandt ansatte og elever i skoler, hvilket skaber en samarbejdskultur i stedet for afstandtagen og konkurrence på tværs af grupper. Dette kan opnås via: Mindskning af stereotyper gennem interkulturel pædagogik og fremme af lokale fælles identiteter.

IMIND-øvelser:

Workshop 2, A2: *Klasseidentitet*

Indsats #4: Mindskning af implicit eller eksplicit diskrimination

Det siger sig selv, at skoler, der ikke håndterer diskriminerende praksis, uanset om det er strukturelt eller tilfældigt, danner grobund for konflikter og ekstremisme. Fordomsfulde lærere og jævnaldrende, der fremsætter racistiske bemærkninger, bevidst sætter elever i en dårlig situation eller mobber andre elever med deres etniske eller religiøse tilhørsforhold, kan ødelægge alle de positive indsatser, som skolen har iværksat. Skoler bør have eksplicite regler, der har til formål at sikre retfærdighed. De bør stræbe efter at blive en skole, der behandler alle elever lige, undgår favorisering og er fri for diskrimination og racisme.

Der er flere positive tilgange til håndtering af diskriminationssager på en skole eller i en klasse. Hvis en elev udviser kontroversiel adfærd og f.eks. bruger et racistisk fornædrende sprog, bør læreren ikke skælde eleven ud, men give ham/hende muligheden for "at have en åben og moden dialog om race", herunder historien om race og racisme, og lære at tage "den andens" perspektiv. Det er afgørende, at lærerne skaber gensidig tillid, og også er villige til at gøre dem selv sårbare og dele eksempler fra deres eget liv, hvor de blev berørt af f.eks. racisme, diskrimination eller had. På den måde inspirerer lærerne eleverne til selv at reflektere over deres egen adfærd i fremtiden.

En anden foreslået måde at håndtere krænkelserne på er at involvere

skolesamfundet. Måder at løse konflikter på ved samtale er via en peer-mentorordning (med voksenvejledning) eller et udvalg bestående af elever, lærere og personale, som værner om skolens normer. Det giver selvfølgelig stadig mulighed for mulige konsekvenser for elever, der er gået over stregen.

Selvom udryddelsen af diskrimination på skolen tilsyneladende er et spørgsmål om at indføre enkle regler, er det faktisk meget sværere at opnå, end det ser ud til. De stereotyper, der er forbundet med gruppeidentiteter, f.eks. etnicitet og køn, er dybt rodfæstet i vores erkendelse af verden, når først de er tillært. Det gælder både for elever og lærere. Stereotyper påvirker ikke kun lærernes adfærd over for eleverne, men påvirker også den måde, eleverne klarer sig på. Kort sagt forventes de elever, der tilhører en "svag" gruppe, at præstere svagt, og præsterer som følge heraf rent faktisk ringere til trods for deres individuelle potentiale.

Indsats #4 (socialt niveau)

Indførelse af normer, der forhindrer implicit eller eksplicit diskrimination og stigmatisering, og fremmer tolerance.

Indsats #5: Understøttelse af positiv bikulturel identitetsudvikling

I de multikulturelle miljøer, som de fleste skoler er, kan der være udfordringer og risici forbundet med udviklingen af bikulturel identitet. Rollemodeller eller mentorer fra lignende etniske baggrunde kan påvirke eleverne positivt ved at hjælpe dem med at opnå tro på egen formåen, blive socialt kompetente i begge kulturer og få en positiv identitet baseret på "bikulturelle færdigheder".

Udover mentorer og rollemodeller har programmer for gensidig fordybelse også vist positive resultater. I denne form for tosproget undervisning sættes elever fra to sproggrupper sammen og skal hjælpe hinanden på det andet sprog. Udover gevinsten ved mundtlige og skriftlige sprogfærdigheder fører sådan et fordybelsesprogram også til en stigning i positive tværkulturelle holdninger.

Indsats #5 (kulturelt niveau)

At gøre det muligt for elever med indvandrerbaggrund at udvikle bikulturelle identiteter og stræbe efter integration.

Indsats #6: Styrkelse af flere identiteter, der overgår nationalitet

Afslutningsvis nuanceres vores stereotype forestillinger om andre mennesker ved at lære om og udforske flere identiteter og roller, og der sås tvivl om det snævre fokus på en enkelt identitet, der er typisk for radikale bevægelser. Ved at udforske og fremhæve flere identiteter kan individer lykkes med at overvinde selvpåførte begrænsninger i forbindelse med tilhørsforhold til en sociale gruppe. Elever med anden etnisk baggrund præsterer f.eks. bedre i akademiske opgaver, når de ikke bliver mindet om deres race. En lignende effekt er påvist for kvindelige studerende i forhold til matematiske resultater: De kan præstere bedre, når de kaldes "universitetsstuderende", end når de bliver omtalt som "hunkøn".

Indsats #6 (kulturelt niveau)

Styrkelse af flere identiteter, der overgår nationalitet, kultur og religion.
Forebyggelse af den voldelige ekstremismes snævre, endimensionelle identitetssegenskaber.

KONKLUSION

Uanset deres situation udvikler alle unge deres identitet i løbet af deres skoleår. Nogle af dem vil blive mødt af flere vanskeligheder end andre i denne proces. Da ungdomsårene og skoleårene for det meste overlapper hinanden, viser skolerne sig at være et vigtigt sted for eleverne til at skelne mellem hvem og hvad de er eller ønsker at være. Elever, der kæmper med deres (opfattede) identitet, har vist sig at være ekstra sårbare over for grupper og enkeltpersoner, der søger at rekruttere disse unge til at blive en del af deres sag. Streng ideologier og spilleregler internt i disse grupper tilbyder de unge en vej ud af identitetsforvirringen. Derfor har skoler og lærere en vigtig plads i forhold til at tilskynde til en *positiv* identitetsudvikling blandt deres elever. Når det lykkes at gøre det, vil de opdage, at deres elever kan udvikle sig til stærke og trygge individer, som er klar til at finde deres plads i det samfund, de er en del af.

Dette kapitel indeholder 6 indsatser, der gør det muligt at etablere sådan et trygt miljø på en skole. Idet de omfatter alle identitetsniveauer – personlige, sociale og kulturelle – giver de lærerne eksempler, forslag og oplysninger om deres rolle i elevernes identitetsudvikling.

YDERLIGERE LÆSNING?

Leder du efter flere undervisningsmaterialer om identitet? Tilføj endnu flere oplysninger og praktiske øvelser til dit repertoire som lærer ved at udforske de materialer, der er anført nedenfor:

- BOUNCE
(<https://www.bounce-resilience-tools.eu/>)
- Salto Youth
(<https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/>)

FÆRDIGHEDER I PERSPEKTIVTAGNING OG KONFLIKTLØSNING

Når vi taler om perspektivtagning, henviser vi til evnen til at se verden fra andre personers synspunkt. Det omfatter at kunne kende forskel på præferencer som "selvom jeg selv nyder at være på festival, ved jeg, at Reza hellere vil bruge sin fritid på at læse". Det omfatter også at kunne forstå følelser såsom at kunne se, at nogen bliver irriteret. Perspektivtagning betyder også, at man kan forestille sig andres synspunkt under hensyntagen til deres omstændigheder og holdninger. Ved at forstå og gøre brug af disse andre perspektiver kan kammeratskab på tværs af grupper fremmes, og fordomme kan korrigeres.

HVAD ER PERSPEKTIVTAGNING, OG HVORFOR ER DET VIGTIGT?

Perspektivtagning er grundlæggende menneskelig adfærd, og evnen til det udvikler sig gennem hele livet. Børn fødes med et naturligt behov for at efterligne personer og forstå, at andre ligner en selv. Børn helt ned til tre år kan forstå, at andres adfærd hænger sammen med deres følelser. En forståelse af "vildledning" udvikler sig i en alder af fem år såvel som evnen til at lyve og bedrage andre. Hvert individ skaber hele tiden teorier om, hvad andre personer tænker, ønsker og har til hensigt. Denne fortolkning kaldes "**mentaliseringsevnen**". Forklaringer, der er udledt af mentalisering, gør det muligt at forudsige andres adfærd ud fra deres mentale tilstand, forberede sig på det og handle for at

påvirke det. Mentalisering er en færdighed, der udvikles gennem oplevelser såsom sociale interaktioner eller ved at påtage sig forskellige visuelle perspektiver.

De fleste fejl i vurderingen af andre skyldes fordomme, misforståelser eller uberettigede generaliseringer. Eksempler på dette er sociale kategoriseringsmekanismer, bekræftelsesbias (eller snæversyn), effekten af følelser på holdninger og gruppeforpligtelser.

Sociale kategoriseringsmekanismer

Sociale kategoriseringsmekanismer nærer negative stereotype opfattelser af medlemmer af fremmedgrupper. Med andre ord vil du nogle gange have en negativ fordom om en fremmedgruppe uden egentlig at vide hvorfor.

Ved at yde en indsats for at udforske deres intentioner og perspektiver opdager du måske, at din egen opfattelse af denne gruppe ændrer sig positivt. En perspektivtagning som denne fører til mere gensidig forståelse og spiller en vigtig rolle i konfliktløsning. At få mere viden om og forståelse for medlemmer af fremmedgruppen kan i sidste ende få negative følelser og fordomme til at forsvinde.

Bekræftelsesbias (eller snæversyn)

Perspektivtagning kan også være påvirket af en såkaldt bekræftelsesbias eller snæversyn. Det betyder, at individer behandler nye oplysninger baseret på deres tidligere forudfattede meninger og vurderer oplysningernes troværdighed ud fra disse meninger. Da bekræftelsesbias fører til en selektiv søgning efter oplysninger, muliggør det, at individer handler, som om verden er mindre kompleks, end den faktisk er. Som en følgevirkning forringer det muligheden for at forstå andre, der har anderledes opfattelser og forudfattede meninger.

Effekten af følelser på holdninger

Et andet aspekt, der begrænser individers evne til at forstå andre, er den effekt, følelser har på holdninger. Personer, der oplever vrede, stress eller ængstelse, er afhængige af hurtigt at kunne behandle oplysninger, og deres opfattelser er tilbøjelige til at tilpasse sig de

dominerende følelser. Ved voldsom følelsesmæssig påvirkning bliver det svært at tage korrekt højde for andre personers perspektiv.

Gruppeforpligtelser

Afslutningsvis kan gruppeforpligtelser, som er særligt vigtige i unge kammeratskabsgrupper, påvirke perspektivtagning. Egengruppens favorisering fremkalder positive holdninger om medlemmer i egengruppen og negative fordomme om medlemmer af fremmedgruppen. Det mindsker muligheden for at anerkende medlemmer af fremmedgruppen som ens medmennesker, der har lignende fejl og ønsker.

Potentielle fejl i vurderingen af andre:

- Sociale kategoriseringsmekanismer
- Bekræftelsesbias (eller snæversyn)
- Effekt af følelser på holdninger
- Gruppeforpligtelser

PERSPEKTIVTAGNING OG DENS FORBINDELSE TIL RADIKALISERING

I et radikalt narrativ giver de ekstreme sandhedspåstande kun plads til ét perspektiv. Alligevel udsættes unge i samfundet og under

uddannelsen normalt for mange modstridende synspunkter og meninger, og de fleste af dem er ikke særligt ekstreme. Hvordan er det muligt for et radikalt perspektiv at få så meget troværdighed og skjule alle andre fortolknings perspektiver?

Alle **radikale narrativer** forsøger at underminere alternative synspunkters troværdighed.

Ekstremistisk propaganda giver udtryk for den holdning, at alt andet er propaganda. Der skal næres mistillid til enhver informationskilde uden for ekstremistgruppen, især videnskab, medier og de oplysninger, der udtrykkes af individer, som ikke er medlemmer af gruppen. I forsøget på at angribe andre kilders troværdighed anvendes en bekræftelsesbias. Det betyder, at alle nyheder eller oplysninger fortolkes, så de passer til sammensværgelsen.

Fordomme og negative holdninger over for fremmedgruppen spiller en væsentlig rolle i radikaliserings – både i religiøse og andre henseender. En stor mængde undersøgelser har vist, at perspektivtagning formår at mindske dette. Derfor er det relevant at gå efter disse kompetencer i forsøget på at forhindre radikaliserings. Desuden kan det at se på sociale situationer fra flere synspunkter hjælpe unge med at danne mere komplekse, nuancerede og derfor mere **moderate meninger** end dem, der støttes af radikale grupper. Det kan også være starten på at stille spørgsmål om motiverne hos dem, der påstår, at de er gudfrygtige, og at de har monopol på sandheden. I næste afsnit giver vi eksempler på, hvordan lærere kan hjælpe unge med at udvikle modstandsdygtighed over

for ekstremisme ved at forbedre disse færdigheder i perspektivtagning.

Radikale narrativer:

- Unge engagerer sig i kategorisk tænkning: medlemmer af fremmedgruppen er "mindreværdige og onde"
- Perspektivtagning og indfølelse er så godt som fraværende
- Miskreditering og afvisning af anderledes perspektiver og forskelle i synspunkter om konflikter øger overbevisningen om nødvendigheden af vold

INDSATSER: ØGNING AF INDFØLINGSEVNE, PERSPEKTIVTAGNING OG KONFLIKTLØSNING

Selvom individer og især unge kan have en begrænset evne til at antage anderledes perspektiver, kan denne kompetence udvikles gennem træning. I dette afsnit vil vi tage fat på de måder, hvorpå uddannelse kan forbedre perspektivtagning og lære eleverne at løse konflikter på effektive måder. De fleste perspektivtagningsindsatser består hovedsageligt af reel praksis, men der overvejes også forbedring af kendskabet til sociale processer og udvikling af en anden tankegang om sig selv eller andre.

Indsats #1: Perspektiv og indfølgelse integreret i det almindelige skoleprogram

Indfølgelses- og perspektivtagningskompetencer kan fremmes i samfundsvidenskabelige fag, hvilket virker mest oplagt, men også i kunstneriske fag. Især skuespil anses for at have en positiv indvirkning på indfølgelse blandt elever. I forbindelse med sprogundervisning har det stor værdi at skrive personlige dagbøger eller breve, idet det fremmer indfølgelsen med sig selv og andre.

UCARE-øvelser:

- Workshop 4, A1: *Stoleøvelsen*

belønne positiv adfærd. Elever, der af deres lærere behandles som individer, som begår fejl, vil sandsynligvis overtage dette synspunkt. Det betyder, at de udvikler en mere positiv selvopfattelse, og at de indtager en mere positiv holdning over for andre.

UCARE-øvelser:

- Workshop 4, A3: *Abstrakte sociale roller og konfliktløsning*
- Workshop 4, A2: *Brevøvelsen*

IMIND-øvelser:

- Workshop 3, A1: *Farverige pyramider*

Indsats #2: Øvelse i perspektivtagning

Øvelse af færdigheder i perspektivtagning kan begynde med en håndgribelig erkendelsesøvelse, hvor eleverne oplever, at tolkningen af et billede bogstaveligt talt afhænger af et synspunkt, og derefter skal forsøge at forudsige, hvordan andre personer, der ser på det samme billede fra en anden synsvinkel, vil fortolke det på en anden måde. Derefter fortsættes der med flere aktiviteter, som omfatter en mere abstrakt betydning af perspektivtagning, og hvordan perspektivtagningskompetencer anvendes i sociale situationer. Vis det i praksis, så eleverne oplever, hvordan en manglende forståelse af andres mål kan skabe konflikter. Viden fra positiv psykologi har potentiale til at opmuntre til perspektivtagning blandt de deltagende elever gennem modellering. Hvis du f.eks. flytter fokus fra at straffe afvigelser fra normen til at

Indsats #3: Eksplicit perspektivtagning på tværs af grupper

Perspektivtagning på tværs af grupper fokuserer, som navnet antyder, på grupper frem for enkeltpersoner. At lade eleverne sætte sig selv i andres sted (f.eks. en kvinde med HIV/AIDS, en hjemløs, en dømt forbryder eller en funktionshæmmet person) øger deres indfølgelse over for denne gruppe og skaber opmærksomhed om social ulighed.

UCARE-øvelser:

- Workshop 4, A2: *Brevøvelsen*

IMIND-øvelser:

- Workshop 3, A2: *Perspektiver i konflikt(er)*

Indsats #4: Tolerance som mindstekrav

Ligesom alle pædagogiske indsatser, der har til formål at forbedre elevernes personlige udvikling, er det vigtigt at tilpasse træningen til den specifikke gruppe af elever og disses egenskaber. Der er ikke kun én rigtig løsning! Hvis det ikke er muligt at lære perspektivtagning på grund af en nedsat kognitiv eller social funktion, skal **tolerance** som minimum fremmes. Det kan nemlig være svært for en 15-årig med autisme at forestille sig selv som en person med religiøse overbevisninger eller kulturelle vaner, der er forskellige fra egne. Det er dog meget nemmere at forestille sig, hvordan det er at blive mobbet, behandlet uretfærdigt eller at være konfronteret med fordomme og foragt. I perspektivtagning er det måske nok at tænke over, hvordan du gerne selv vil behandles. Et ydmygt og medfølelse syn på andre kan i dette tilfælde ses som det pædagogiske mål.

KONKLUSION

Manglende perspektivtagning, både kognitivt i forhold til mentaliseringsevne og følelsesmæssigt i forhold til indfølelse, spiller en væsentlig rolle i ekstremisme og

radikalisering. Denne mangel fører til en sårbarhed over for ensidige radikale narrativer og giver mulighed for at umenneskeliggøre og retfærdiggøre vold. Heldigvis kan indsatser øge perspektivtagning og indfølelse og på den måde modvirke eller forebygge radikalisering. Ved at mindske fordomme og negative holdninger til medlemmer af fremmedgrupper og forbedre konfliktløsningsfærdigheder kan unge mennesker opbygge modstandsdygtighed over for ekstremisme og radikalisering. Perspektivtagningsindsatser i undervisningen øger elevernes forståelse for de personer, der omgiver dem.

YDERLIGERE LÆSNING?

Leder du efter flere undervisningsmaterialer om perspektivtagning? Tilføj endnu flere oplysninger og praktiske øvelser til dit repertoire som lærer ved at udforske de materialer, der er anført nedenfor:

PATHS

(<https://pathsprogram.com/curriculum>)

Positive Behavior Support

(<https://wij-leren.nl/school-wide-positive-behavior-support.php>)

TILTRO TIL EGNE POLITISKE EVNER OG POLITISK MYNDIGGØRELSE

Undervisning i medborgerskab bør prioritere udviklingen af praktiske demokratiske færdigheder. Eksempler på sådanne færdigheder er: at give udtryk for sin mening, forhandle med andre, konfliktløsning, kritisk tænkning, at være i stand til at forsvare sig selv (og andre), villighed til at lytte til andres meninger og at vise respekt og tolerance. Sådanne kompetencer styrker tiltroen til egne politiske evner.

HVAD ER TILTRO TIL EGNE (POLITISKE) EVNER?

Tiltro til egne evner omfatter, i hvor høj grad en person mener, at han eller hun kan opnå visse mål i sit liv. Det påvirker en persons sindsstemning, selvværd og motivation og kan have en indflydelse på deres resultater. Lav tiltro til egne evner kan føre til stress, hjælpeløshed og pessimisme om ens situation. Høj tiltro til egne evner har på den anden side positive konsekvenser, f.eks. øget motivation og udholdenhed. Tiltro til egne evner, eller manglen på samme, påvirker, hvordan personer føler, tænker og opfører sig.

Tiltro til egne evner er også tæt knyttet til indfrielsen af to psykiske behov: **behov for at præstere** og **behov for selvrealisering**. Personer, der er drevet af et behov for at præstere, får større tilfredsstillelse i at nå målet eller fuldføre opgaven end i den materielle eller økonomiske

belønning, ros eller anerkendelse, der er knyttet til præstationen. Behov for selvrealisering er en persons ønske om at blive til alt det, de har mulighed for at blive.

En særlig relevant undertype af tiltro til egne evner er **tiltro til egne politiske evner**. Tiltro til egne politiske evner er troen på ens egen evne til at nå de ønskede politiske resultater.

Tiltro til egne politiske evner:

- Egen opfattelse af evnen til at ændre ting (politisk)
- Tro på egne evner
- Evaluering af det politiske system

Menneskers tiltro til egne politiske evner påvirker ikke kun, hvor politisk aktive de er, men også om de støtter det demokratiske system. Ved at fremme unge menneskers tiltro til egne politiske evner kan give dem ressourcerne til at opnå deres idealistiske mål og også hjælpe dem med at nå selve målet.

TILTRO TIL EGNE POLITISKE EVNER I FORBINDELSE MED RADIKALISERING

Selv om terrorisme kan virke umoralsk for mange, kan moralitet og idealisme også føre til det. Politisk og religiøs radikaliserings er ofte motiveret af en følelse af tab og uretfærdighed. Under visse omstændigheder kan personer endda udøve vold i demokratiets navn.

Personer, der føler uretfærdighed, er ofte villige til at kæmpe. Det er mest i overført betydning, men hvis de har mistet troen på det demokratiske politiske systems evne til effektivt at håndtere uretfærdighed, vil nogle af dem i sidste ende kæmpe i bogstavelig forstand for deres idealer. Følelsen af uretfærdighed, f.eks. diskrimination, og viljen til at gøre noget ved disse **frustrationer** kan føre individer væk fra det demokratiske system og hen mod ekstremistiske narrativer. Personer med lav tiltro til egne politiske evner kan nemt ty til voldelige metoder. Radikaliserings opstår, når ekstremistiske narrativer giver svar på de spørgsmål fra utilfredse magtesløse borgere, der ønsker social forandring.

Medlemmer af minoritetsgrupper og andre sociale grupper, der oplever objektiv modgang og diskrimination, kan have flere frustrationer end privilegerede undergrupper af befolkningen og kan derfor være mere modtagelige over for radikaliserings. Hvis folk er blevet diskrimineret før, kan det også føre til ændrede tolkninger og forventninger til fremtidige begivenheder. Det gør disse personer mere tilbøjelige til at udvikle et radikalt livssyn.

En kognitiv proces, kaldet **egoistisk bias**, kan yderligere øge modtageligheden for radikaliserings. Egoistisk bias er en kognitiv proces, der får personer til at tolke negative oplevelser som et følge af eksterne, situationsspecifikke faktorer og bebrejde "den anden" for dem.

STYRKELSE AF TILTROEN TIL EGNE POLITISKE EVNER I SKOLEN

Tiltro til egne politiske evner er helt sikkert præget af omstændigheder, såsom forældrenes politiske engagement. Den kan dog også forbedres ved undervisning (i medborgerskab). Ungdommen er det rigtige tidspunkt at lære at tro på egne politiske evner, idet politiske holdninger udvikles i dette stadie af en persons liv, og de fleste forbliver uforandrede i voksenalderen. Skoler kan således positivt påvirke udviklingen af tiltroen til egne politiske evner blandt deres elever ved at give dem muligheder for øvelse og viden om, hvordan man får politisk indflydelse.

Dette afsnit omhandler indsatser, der kan styrke tiltroen til egne politiske evner. Indsatser, der viser sig at være vellykkede, omfatter at deltage i den politiske debat og lære færdigheder i politisk handling. En analyse af relevante rollemodeller, især dem der ligner målgruppen, og praktiske øvelser om tiltro til egne politiske evner kan også mindske accepten af vold og give alternative veje til at opnå sociale forandring. **Undervisning i medborgerskab** og **undervisning i fred** giver pædagogiske rammer for sådanne indsatser.

UNDERVISNING I MEDBORGERSKAB

Næsten alle europæiske landes nationale læreplaner for gymnasier indeholder en eller anden form for undervisning i medborgerskab og dækker kompetencer forbundet med demokratisk og socialt ansvarlige handlinger, kritisk tænkning og interaktioner mellem mennesker. For at udruste elever med aktive demokratiske kompetencer, f.eks. kritisk tænkning og konfliktløsning, skal moderne undervisning i medborgerskab inddrage eleverne i pædagogik og undervisningsmetoder, der gør det muligt for dem at udøve kompetencer i medborgerskab og engagere dem på en meningsfuld måde. For at opnå dette skal undervisningen i medborgerskab have seks hovedkarakteristika. De skal være:

 Aktive: Eleverne lærer ved at engagere sig, deltage og samarbejde

- **Interaktive:** Eleverne lærer at forstå andre perspektiver gennem diskussion og debat
- **Relevante:** Eleverne føler at det, de lærer, er relateret til deres hverdag og samfundet
- **Kritiske:** Eleverne lærer at tænke selvstændigt
- **Samarbejdende:** Eleverne lærer at samarbejde med jævnaldrende og andre
- **Deltagende:** Eleverne deltager i udformningen og udførelsen af deres egen uddannelse

Udøvelse af aktivt og demokratisk medborgerskab kan implementeres på alle niveauer i skolesystemet. For eksempel ved at inddrage eleverne i ledelsen af skolen gennem demokratiske skolepraksisser, klasseråd eller elevrepræsentanter. Det giver eleverne en fornemmelse af ejerskab og giver dem mulighed for at praktisere demokratiske kompetencer på en meningsfuld måde.

UCARE-øvelser:

- Workshop 6, A1: *Klagesession.*
- Workshop 6, A2: *Miniforelæsning: Social forandring*
- Workshop 6, A4: *Interessenter med magt til at træffe beslutninger*
- Workshop 7, A2: *Handlingsplan*

UNDERVISNING I FRED

Som navnet antyder, lærer eleverne om fred i undervisningen i fred. Metoden udforsker, hvad fred er, hvorfor den findes (eller ej), og hvordan den kan opnås. Det hjælper unge med at deltage i ikkevoldelige bestræbelser på at skabe fred og bidrager som følge deraf til at forebygge ekstremisme og radikalisering, og de måder, hvorpå det kan føre til vold. I undervisningen i fred diskuteres ophavet til forskellige former for vold, og der undervises i ikkevoldelige alternativer.

Undervisningsprogrammerne i fred hjælper eleverne med at acceptere og forstå andres narrativer. Det giver dem mulighed for at forhandle konstruktivt og fremmer et mindre selvfokuseret syn på konflikter. De tre hovedelementer er udøvelsen af en konstruktiv kontrovers, engagement i konfliktløsning og anvendelse af mægling blandt jævnaldrende.

Undervisning i fred:

- Konstruktiv kontrovers
- Konfliktløsning
- Mægling blandt jævnaldrende

Konstruktiv kontrovers

I konstruktive kontroverser lærer eleverne, hvordan de håndterer konflikter gennem en fem-trins proces. Eleverne forsvaret ét standpunkt i en kontrovers (trin 1) og præsenterer det derefter for de andre elever (trin 2). Der er en diskussion af kontroversen, hvor eleverne først argumenterer for deres eget standpunkt (trin 3) og argumenterer for og præsenterer derefter det modsatte standpunkt (trin 4). Til slut vil alle deltagende elever sammenfatte og skabe et nyt perspektiv på kontroversen ved at bruge det bedste bevis fra de tidligere trin (trin 5).

UCARE-øvelser:

Workshop 5, A2: *Set fra den anden side.*

Konfliktløsning:

Denne type undervisning kan bidrage til udviklingen af eleverne ved at udforske konfliktodynamikker og give kommunikative færdigheder, der giver dem mulighed for at håndtere sociale relationer på en positiv måde. Det sker gennem undervisning, men også gennem modellering af de praksisser og færdigheder, der er nødvendige for fredelig kommunikation og konfliktløsning.

Konfliktløsning kan implementeres ved at undervise alle eleverne enten eksplicit i

konfliktløsningsfag eller implicit som en inkorporeret del af andre fag. Undervisning i konfliktløsning forbedrer skolemiljøet samt elevernes holdninger til konflikter.

Mægling blandt jævnaldrende:

En anden måde at inkorporere konfliktløsning i de daglige skoleaktiviteter er at vælge elever, der skal fungere som jævnaldrende mæglere. I mange eksempler på undervisning i fred spiller jævnaldrende mæglere en stor rolle. Sådanne programmer har vist sig at mindske volden, men også at forbedre sociale færdigheder og selvværd. Da eleverne bedre kan relatere til deres jævnaldrende, end de kan til voksne, reagerer de generelt godt på jævnaldrende mæglere.

KONKLUSION

Mangel på tiltro til egne politiske evner er en almindelig vej til accept af ekstremisme, radikaliserings og til tider også terrorisme, gennem en følelse af relativt tab eller uretfærdighed og følelsen af manglende retmæssige ressourcer til at håndtere dem. Mange indsatser, der kan standse denne proces, er blevet udviklet inden for områder af undervisning i medborgerskab og fred.

Moderne undervisning i fred engagerer aktivt eleverne i at udøve indflydelse på demokratiske måder og giver dem en fornemmelse af tiltro til egne politiske evner. Forskellige kompetencer, der praktiseres inden for undervisning i fred, f.eks. konstruktiv kontrovers, konfliktløsning eller mægling blandt jævnaldrende, lærer eleverne at løse konflikter på en måde, der er acceptabel i demokratiske systemer.

YDERLIGERE LÆSNING?

Leder du efter flere undervisningsmaterialer om tiltro til egne politiske evner og politisk myndiggørelse? Tilføj endnu flere oplysninger og praktiske øvelser til dit repertoire som lærer ved at udforske de materialer, der er anført nedenfor:

- Salto Youth
(<https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/>)
- The European Wergeland Centre
(<https://theewc.org/resources/>)
- Unge borgere
(<https://www.youngcitizens.org/Pages/Category/free-teaching-resources>)

FREMME AF MODSTANDSDYGTIGHED Gennem

MINDFULNESS

Mindfulness-træning har vist sig at være en effektiv måde at modvirke de sårbarheder, der præsenteres i de foregående kapitler. Derfor er det en lovende metode til at øge unges modstandsdygtighed over for radikaliserings. De vigtigste elementer i mindfulness er bevidsthed og ikke-dømmende accept af ens øjebliksoplevelse. Det er en færdighed, der kan læres, anvendes og integreres i mange forskellige sammenhænge.

HVAD ER DE UNDERLIGGENDE MEKANISMER, OG HVORDAN FUNGERER MINDFULNESS?

Mindfulness giver børn og unge evnen til at få kontrol. Som sådan bidrager det til enhver form for uddannelse, men især til udvikling af interpersonel adfærd og sociale kompetencer. For at nå dette mål fokuserer mindfulness på:

- Bevidsthed og opmærksomhed
- Medfølelse

Følgende afsnit giver en dybere forståelse for disse elementer, og hvordan de kan bidrage til elevers udvikling.

Bevidsthed, opmærksomhed og ændringer i hjernefunktionen

Opmærksomhed, erfaringsorientering og selvregulering er en integreret del af mindfulness. Opmærksomhed i sig selv er et

vigtigt aspekt af den kognitive funktion.

Eleverne lærer at erkende, hvad der virkelig er til stede i øjeblikket, og får styrket evnen til at fastholde det. Under meditation er de hjerneområder, der er forbundet med selverkendelse og opmærksomhed, mere aktive. Forbindelserne mellem områderne "kontrol" med "belønning" i hjernen forbedres, hvilket betyder, at de arbejder bedre sammen. På grund af en forsinkelse af hjernemodningen i ungdommen overtager det højaktive socioemotionelle belønningssystem det kognitive kontrolnetværk, hvilket gør de unge modtagelige over for en risikoadfærd, og derfor er det en fordel at træne netop disse kognitive kontrolområder i hjernen i forbindelse med hjernemodning og efterfølgende selvkontrol.

Disse ændringer i hjernen har den effekt, at både rumination og negativ sindsstemning mindskes, og impulser såsom risikoadfærd og fokus på belønning kontrolleres mere effektivt.

Medfølelse

I de seneste år har der også været opmærksomhed på effekten af at fremme positive følelser som medfølelse. Selvom medfølelse ofte primært er forbundet med medfølelse for en anden person, er det i mindfulness især selvmedfølelse (eller selvkærlighed), der fremhæves. Selvmedfølelse er beskrevet som "at være venlig og forstående over for sig selv i situationer med smerte eller nederlag snarere end at være brutalt selvkritisk". I stedet for at angribe og skælde sig selv ud for ikke at være "god nok" eller gruble over mangler lærer personen at acceptere sig selv ubetinget og berolige og trøste sig selv.

Det har umådelig betydning for personens funktion og trivsel i hverdagen og skaber en stærk og sund selvopfattelse. Selvmedfølelse smitter også af på den interpersonelle medfølelse, eftersom unge voksne med selvmedfølelse fungerer bedre i forhold, og de viser også større indfølelse, uselvskhed, perspektivtagning og tilgivelse. At være mere opmærksom på og medfølelse over for vores egen fejlbehæftede situation forbinder os med menneskers fælles situation og vores fejl og særegenheder. Det kan derfor fungere som en naturlig beskyttelse mod radikaliserings, hvis man ikke ser andre som forskellige, dårlige eller som del af en fremmedgruppe.

HVILKE SÅRBARHEDER ØGER RISIKOEN FOR RADIKALISERING?

Mindfulness-træning kan fungere som en forebyggende foranstaltning mod radikaliserings ved at fremme modstandsdygtighed. Individuelle sårbarheder forbundet med radikaliserings kan håndteres direkte af mindfulness-træning, som med succes kan udføres på uddannelsesinstitutioner. For at identificere sådanne indsatser skal vi først specificere de sårbarheder, der øger risikoen for radikaliserings blandt børn og unge i skolealderen.

Negativ sindsstemning og følelsesmæssig sårbarhed

Psykologiske sårbarheder såsom angst, traumatiske oplevelser og/eller bekymringer i barndommen og ungdommen og negative sindsstemninger såsom fortvivlelse og depression forekommer ofte blandt radikaliserede unge. Disse negative sindsstemninger kan overskygge dømmekraften, og en forpligtelse til radikaliserings kan opfattes som en måde at bekæmpe denne sindsstemning på.

Lav selvregulering og risikoadfærd

Det ses normalt, at unge har en øget tilbøjelighed til at mangle selvregulering og dermed engagere sig hyppigere i risikoadfærd, hvilket en forpligtelse til radikaliserings er en del af. Denne effekt øges under tilstedeværelsen af jævnaldrende, da følelsesmæssig arousal

("mavefornemmelser") underkender den kognitive controls reguleringsmæssige effektivitet ("at tænke det igennem").

Selvværd og identitetskrise

Ungdommen er den periode i livet, hvor spørgsmål om identitet og det at høre til føles som det mest vigtige. Da unge kan opleve en identitetskrise eller lede efter et fællesskab, kammerater eller eksistentiel betydning, kan radikale idéer ende med at opfylde disse behov.

Moralsk frakobling og manglende indfølingsevne

Radikale handlinger mod et medlem af en fremmedgruppe står i skarp kontrast til at have indfølingsevne for en anden person og være opmærksom på de følelsesmæssige eller fysiske skader, der påføres dem. Det omfatter også at handle i modstrid med den fælles sociale adfærd og de værdier, der læres i skolerne og samfundet. Unge, der engagerer sig i radikale handlinger, tager derfor afstand fra disse følelser og værdier gennem en proces, der kaldes moralsk frakobling.

Radikalisering af sårbarheder:

- Negativ sindsstemning og følelser
- Manglende selvregulering
- Lavt selvværd og identitetskriser
- Moralsk frakobling og manglende indføling

INDSATSER: MINDFULNESS I SKOLEN

Mindfulness-meditation gennemføres nemt af en lærer ved at læse en tekst op, der guider eleverne til at blive mere bevidste om deres krop og vejrtrækning. Der opfordres til en spørgerunde i gruppen efter øvelsen for at sammenbygge oplevelsen. Forskning i effektiviteten af mindfulness for børn og unge er stigende, og der kan i stigende grad påvises vellykkede indsatser i skolemiljøet. Mindfulness-indsatser har vist sig at have en positiv indflydelse på en lang række sociale kompetencer og opfattelser.

Effekt på negativ sindsstemning og følelsesmæssig sårbarhed

De fleste unge oplever negative hændelser på et eller andet tidspunkt i deres liv. Den oplevede intensitet og hyppighed, og hvordan de håndterer disse, påvirker imidlertid viljen til at indtage en radikal ideologi som en håndteringsstrategi eller ej. Positive følelsesmæssige håndteringsstrategier mindsker derfor "behovet" for radikale håndteringsmekanismer. Undersøgelser har vist, at mindfulness-indsatserne i skolerne har positiv indvirkning på mindskningen af risikofaktorerne for depression og angst.

Effekt på selvregulering og risikoadfærd

Manglende selvregulering og øget risikoadfærd viser sig at være et biprodukt af dramatiske

ændringer i hjernemodningen i løbet af ungdommen. Når vi træner bevidstheden om automatiske impulser og efterfølgende stimulerer modningen af de hjerneområder, der er forbundet med kontrol, kan mindfulness derfor hjælpe med impuls kontrol og være med til at mindske deltagelse i risikofyldte aktiviteter såsom udadreagerende adfærd. Forskning i mindfulness i skolerne kan på baggrund af flere undersøgelser konkludere, at mindfulness-baseret træning rent faktisk påvirker de kognitive færdigheder positivt, herunder kvaliteter som opmærksomhed, selvregulering, kreativitet og problemløsningsfærdigheder.

UCARE-øvelser:

Workshop 5, A1b: *Battet og kuglen*

Effekt på selvværd og identitet

Unge kan vælge at indtage en ekstremistisk ideologi for at øge deres selvværd eller for at søge hjælp til at gennemgå en identitetskrise eller finde mening i livet, kammeratskabet og samfundet. Flere undersøgelser viser, at mindfulness øger selvværd og optimisme hos elever, der deltager i skolens mindfulness-programmer.

IMIND-øvelser:

Workshop 1, A1: *Bodyscanning*

Workshop 1, A2: *Et øjebliks taknemmelighed*

Effekt på moralsk frakobling og manglende indfølelse

I processen med moralsk frakobling distancerer radikaliserede unge sig så meget fra deres egen dømmekraft, egne følelser og følelser for andre, at idéer kan underkende indfølelse og retfærdiggøre en radikal handling. Her bliver behovet for at fremme indfølelse eller medfølelse for en anden person relevant som en beskyttende faktor, der forebygger denne proces. Undersøgelser viser, at mindfulness-træning rent faktisk hjælper med at forebygge negativ adfærd i skoler, da eleverne bliver mere opmærksomme på deres aggressive adfærd.

UCARE-øvelser:

Workshop 5, A2: *Set fra den anden side*

Mindfulness-indsatser har vist sig at have en positiv indflydelse på:

- Sindsstemning og følelsesmæssig sårbarhed
- Selvregulering og risikoadfærd
- Selvværd og identitet
- Moralsk engagement og indfølelse

KONKLUSION

Mindfulness har potentialet til at øge individers modstandsdygtighed ved at mindske de sårbarheder, der identificeres som potentielle risikofaktorer for radikalisering, hvilket måske gør eleverne mere modstandsdygtige. Faktorer, der øger modstandsdygtighed, såsom evnen til at udøve selvkontrol, selvregulering og udøvende funktionsfærdigheder i unge, har en beskyttende effekt mod radikalisering, og mindfulness-træningen kan være en nem måde at fremme disse færdigheder på i skolen. Mindfulness kan nemt anvendes i almindelige skolemiljøer, som det fremgår af UCARE-undervisningsmaterialet, og det er anvendeligt for elever fra alle trossystemers socioøkonomiske baggrunde.

YDERLIGERE LÆSNING?

Er du på udkig efter flere undervisningsmaterialer om mindfulness? Tilføj endnu flere oplysninger og praktiske øvelser til dit repertoire som lærer ved at udforske de materialer, der er anført nedenfor:

Mindfulness-baseret stressreduktion (<https://positivepsychology.com/mindfulness-based-stress-reduction-mbsr/>)

COHESION

*citizenship education
on social inclusion*

cohesion.eu

HÅNDBOG FOR LÆRERE

Medborgerkundskab er så meget mere end undervisning i politik. Det går helt ind til kernen af, hvordan eleverne udvikler sig til engagerede og tilfredse aktører i det samfund, de bor i. Denne udvikling er en proces, hvor unge kan føle sig usikre på sig selv og er mere sårbare over for andres (ekstreme) indflydelser. Lærere spiller en vigtig rolle i at vejlede deres elever gennem denne proces uden at blive ofre for radikale eller endda voldelige ideologier. Da det ikke er nogen nem opgave, giver denne håndbog oplysninger om og eksempler på indsatser vedrørende fire vigtige temaer: **Identitet**, **færdigheder i perspektivtagning og konfliktløsning**, **tiltro til egne politiske evner og politisk myndiggørelse** samt **mindfulness**. Sammen med IMIND (grundskoler)- eller UCARE (gymnasier)-undervisningsmaterialet giver denne håndbog lærerne en fuldstændig pakkedløsning. Med den kan understøtte elevernes udvikling på en optimal, ansvarlig og betænksom måde.

Co-funded by the Erasmus+
Programme of the European Union

